

Попов В. А.,
аспірант кафедри цивільного права № 2
Національного юридичного універси-
тету імені Ярослава Мудрого

ДОГОВІР БУКСИРУВАННЯ: ПРАВОВА ПРИРОДА Й ОСОБЛИВОСТІ УКЛАДЕННЯ

Розглядаючи правові механізми відносин, що виникають у сфері перевезення, постають закономірні питання: що являє собою договір

буксирування, якою є його правова природа та чи слід ототожнювати його з договором перевезення вантажу та договорами перевезення в цілому. Досліджуючи правову природу договору буксирування, слід спочатку звернути увагу на його правову характеристику. Є. О. Суханов характеризує договір буксирування як взаємний і відплатний. Однак, він зазначає, що немає і не може бути єдиного підходу до визначення, чи є такий договір реальним або консенсуальним. Так, угода сторін про буксирування плотів та суден – реальний договір, оскільки права й обов'язки за договором у сторін виникають в момент пред'явлення плота або судна. Консенсуальним договір буксирування визнається при виконанні інших операцій (швартування суден, переміщення їх з одного причалу на інший і т.д.). Ще за часів СРСР існували різні погляди щодо визначення правової природи договору буксирування, а саме чи слід відносити його до договорів перевезення або він є самостійним цивільно-правовим договором. Так, О. С. Іоффе зазначає, що такий договір є самостійним і немає нічого спільного із договорами перевезення, адже в договорі буксирування беруть участь буксирувальник та власник об'єкту, який буксирується, матеріальним об'єктом договірної правовідносини є те, що буксирують, а юридичним – сама діяльність з буксирування. Здійснюючи таку діяльність, буксирувальник отримує право на винагороду зі сторони клієнта. Також він зазначає, що як особливий технічний захід буксирування виділяється лише законодавством про водний (морський та річковий) транспорт, і стосується лише переміщення об'єктів по воді. Такі відносини, правда, зустрічаються і на автомобільному транспорті (при переміщенні автомашин з причепами). Однак ці відносини з буксирування особливо не регламентуються та самостійного правового інституту не породжують. Такої думки притримується і Б. Б. Черепакін, проте, допускає їх прирівняння, при умові якщо судно, яке буксирується разом із вантажем, що перевозиться на ньому, цілком і повністю ввірено буксирувальникові й останній прийняв опіку над судном та вантажем, що знаходиться на ньому.

На нашу думку, слід дещо розрізнити договори перевезення вантажу та договір буксирування, навіть якщо буксирувальнику ввірено не тільки судно, що буксирується, а й безпосередньо сам вантаж, який на ньому знаходиться, адже предметом у такому договорі виступає не вантаж і не судно з вантажем, а послуга з переміщення цього судна. Окремо слід зауважити, що такий договір може існувати і поза договорами переве-

ження вантажів, адже не пов'язаний з об'єктом, щодо якого укладено договір перевезення. Така ситуація може виникати, коли судно, яке буксирується, порожнє або навіть не пристосоване для перевезення вантажів, а метою укладення такого договору було, наприклад, переміщення судна в межах порту.

Визначенням «буксирування» є переміщення за допомогою механічного (самохідного) транспортного засобу об'єкта, що знаходиться поза його межами. Та, на нашу думку, правовідносини з буксирування можуть виникати не лише на водному транспорті, а й, зокрема, буксирування автомобільних транспортних засобів, буксирування літаків, та буксирування локомотивів і вагонів.

Розглядаючи буксирування як процес, необхідно, по-перше, визначитись чи можна вважати буксирування, про яке йдеться в Кодексі торговельного мореплавства (далі – КТМ), та інші види буксирування (наприклад, транспортних засобів) одним і тим самим? На нашу думку, це одне і теж, адже сама конструкція не змінюється і об'єкт або транспортний засіб, який знаходиться за межами цього транспортного засобу, переміщується за допомогою транспортного засобу у такий самий спосіб. Однак, необхідно чітко усвідомлювати, що характер діяльності не зазнає змін, об'єкт, який буксирується не змінюється. Вважаємо за необхідне робити чітке розмежування договору буксирування на види, зокрема, буксирування транспортних засобів та буксирування інших об'єктів. Такими об'єктами можуть бути, наприклад, ліс, коли його прикріплено до плавучого транспорту, у випадку якщо його підготовано до такого буксирування, зв'язано в плоти і належним чином оформлено документацію з такого буксирування. Якщо застосовувати таку класифікацію, то, у свою чергу, буксирування транспортних засобів можна поділяти за видами цих засобів, а саме: буксирування на водному транспорті, буксирування на автомобільному транспорті, буксирування на повітряному транспорті та буксирування на залізничному транспорті.

У постанові Кабінету Міністрів України «Про правила дорожнього руху» наведене таке визначення буксирування: переміщення одним транспортним засобом іншого транспортного засобу, яке не належить до експлуатації автопоїздів (транспортних составів) на жорсткому чи гнучкому зчепленні або способом часткового навантаження на платформу чи на спеціальне опорне пристосування. Тобто, фактично, буксируванням може бути не тільки діяльність пов'язана з водним транспортом, а й

з усіма іншими видами. Цікавим також є те, що правила дорожнього руху не відносять переміщення причепів та напівпричепів, що входять до складу автопоїздів до буксирування.

Саме тому, можна зробити висновок, що договори буксирування та перевезення вантажу не можна ототожнювати, їх необхідно виокремлювати як різні цивільно-правові договори. Між договором перевезення та договором буксирування насправді існує тісний зв'язок. Вони характеризуються спільною правовою природою, що в наслідку породжує наявність багатьох подібних між собою ознак. Проте, незважаючи на це, їх можна відрізнити за низкою відмінностей. Крім того, варто зазначити, що механізм договору буксирування можна застосовувати на різних видах транспорту, зокрема, на автомобільному, повітряному та залізничному, а не тільки на водному, як закріплено у чинному законодавстві України. Також необхідно розділяти буксирування стосовно об'єктів на: буксирування транспортних засобів та буксирування інших об'єктів.